

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ДЕРЖАВНОЇ ПРИКОРДОННОЇ
СЛУЖБИ УКРАЇНИ ІМЕНІ Б. ХМЕЛЬНИЦЬКОГО

ЗБІРНИК НАУКОВИХ ПРАЦЬ НАЦІОНАЛЬНОЇ АКАДЕМІЇ ДЕРЖАВНОЇ ПРИКОРДОННОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ СЕРІЯ: ПЕДАГОГІЧНІ НАУКИ

Виходить чотири рази на рік

Заснований у 2000 році

№ 2(25)/2021

Засновник і видавець:

Національна академія Державної прикордонної служби України
імені Богдана Хмельницького

Рекомендовано до друку рішенням ученої ради Національної академії
Державної прикордонної служби України (протокол від 25.03.2021 № 9)

Редакційна колегія:

головний редактор – доктор педагогічних наук, професор О. В. Діденко;
відповідальний секретар – кандидат економічних наук, доцент Н. П. Захаркевич;
літературний редактор – доктор педагогічних наук, доцент С. П. Шумовецька.

Члени редакційної колегії:

кандидат педагогічних наук О. В. Бабич; доктор педагогічних наук, доцент
А. В. Балендр; доктор педагогічних наук С. Я. Білявець; доктор педагогічних наук,
професор І. Г. Блощинський; доктор педагогічних наук, професор А. В. Галімов;
доктор педагогічних наук, доцент А. А. Каленський; кандидат педагогічних наук,
доцент М. Г. Карпушина; доктор педагогічних наук, професор В. І. Ковальчук;
кандидат педагогічних наук Л. А. Лупаренко; доктор педагогічних наук, профе-
сор В. І. Мірошніченко; PaedDr. PhD Rastislav Metruk; доктор педагогічних наук,
професор Л. І. Морська; доктор педагогічних наук, професор О. І. Москаленко;
кандидат педагогічних наук І. М. Почекалін; кандидат педагогічних наук, профе-
сор С. В. Сінкевич; доктор педагогічних наук, професор О. М. Ставицький; док-
тор педагогічних наук, професор О. М. Тогочинський; доктор педагогічних наук,
доцент К. Ю. Тушко.

Збірник наукових праць Національної академії Державної прикордон-
3-41 ної служби України. Серія : педагогічні науки / гол. ред. О. В. Діденко. Хмель-
ницький : Видавництво НАДПСУ, 2021. № 2(25). 273 с.

У збірнику наукових праць уміщено наукові публікації вчених та науково-
педагогічних працівників академії й інших закладів вищої освіти та наукових уста-
нов. Призначений для ознайомлення громадськості з результатами наукових до-
сліджень. Розрахований на науковців, педагогів та тих, хто цікавиться проблемами
сучасної науки.

Зміст

<i>Балендр А.</i> Використання ігрових методів навчання на заняттях з іноземної мови під час вивчення проблеми протидії торгівлі людьми	5
<i>Галімов А., Ковальська І.</i> Формування культури ведення здорового способу життя майбутніми офіцерами-прикордонниками.....	17
<i>Гнидюк О.</i> Неперервна фізична підготовка офіцерів сектору безпеки і оборони як предмет наукових досліджень	37
<i>Дзюба М.</i> Вплив європейських інтеграційних процесів на професійну підготовку бакалаврів міжнародних відносин у Великій Британії.....	51
<i>Жулковський В.</i> Еволюція тенденцій національно-патріотичного виховання в молодіжних організаціях західної української діаспори другої половини ХХ – початку ХХІ ст.....	63
<i>Крипа V., Loboda I.</i> Pedagogical conditions and features of formation of professional competence to future specialists in physical therapy, ergotherapy	73
<i>Кузьменко Р., Тимко А., Пенцак П., Рій В.</i> Сучасні підходи до громадянсько-патріотичної підготовки майбутніх офіцерів у військових закладах вищої освіти	87
<i>Levko M.</i> Development of political culture of future officers in educational space of higher military educational establishment	101
<i>Lemeshko O., Haronova V.</i> Translators' training: ukrainian experience	112
<i>Литвин А.</i> Особливості неперервної професійної підготовки фахівців технічного профілю у закладах вищої освіти	136

Ryzhkov Yu., Mitin Yu., Didenko O.

Experience of using simulator technologies in forming competencies to future navigators using radar equipment and global maritime distress and safety communication system..... 153

Рябуценко О., Квасников П.

Особливості реалізації міждисциплінарних зв'язків “Морської практики” й “Навчальної плавальної практики” у закладі вищої освіти морського профілю..... 166

Самойленко О., Заболотна О.

Застосування технологій інтерактивного навчання за дистанційною формою під час організації практичних занять з майбутніми офіцерами-прикордонниками з дисциплін професійного спрямування 181

Черой Л.

Застосування інноваційних технологій навчання під час викладання “Морехідної астрономії” майбутнім судноводіям 195

Шумовецька С., Діденко О., Луцький О.

Професійна підготовка співробітників прикордонної служби Сполучених Штатів Америки та Європейських країн..... 207

Yurkov A.

Substantiation of the need to establish the readiness of future psychologists to tackle conflict situations in the professional activity 225

Лупаренко Л.

Еволюція відкритих електронних науково-освітніх систем і їх використання у вітчизняному освітньому просторі.....236

УДК 378.147:[378.4:33]

Андрій ЛИТВИН

доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри практичної психології та педагогіки,
Львівський державний університет безпеки життєдіяльності,
м. Львів, Україна
ORCID ID: 0000-0002-7755-9780
avlytvyn@gmail.com

ОСОБЛИВОСТІ НЕПЕРЕРВНОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ ТЕХНІЧНОГО ПРОФІЛЮ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Кардинальні соціальні перетворення, потреба подальшого невпинного розвитку різних галузей економіки диктують необхідність комплексної модернізації вітчизняної професійної освіти як єдиної системи всіх її ланок і ступенів. Аналіз наукових підходів щодо розроблення педагогічних основ неперервної освіти виявив комплекс загальних завдань, що визначають її функції – компенсаторну, адаптивну, інтегративну, самореалізацій. Багатовимірний характер неперервної професійної освіти забезпечує низка властивостей (багаторівневність, доповнюваність, маневреність, наступність) і характеристик, що дозволяють задовольняти все різноманіття особистісних і суспільних потреб.

Професійна підготовка фахівців технічного профілю характеризується багаторівневим характером організації навчання у закладах освіти, що відрізняються цілями, структурою навчальних планів, методами, формами і засобами навчання. Урахування специфіки підготовки фахівців цього профілю під час реалізації неперервної

освіти у закладах вищої освіти (ЗВО) вимагає перебудови основних компонентів традиційної педагогічної системи з урахуванням певних особливостей, до яких відносимо: системність і цілісність організації професійної підготовки; випереджальну спрямованість; ступеневість усіх ланок; завершеність етапів підготовки; узгодженість, відкритість і варіативність освітніх програм. Важливим також є дотримання специфічних принципів: наступності, прогностичності, варіативності, автономності, адаптивності.

Неперервна підготовка фахівців розглядається як логічне поєднання послідовних ланок професійної освіти. Кожен ступінь є сукупністю взаємопов'язаних і взаємозумовлених елементів, націлених на вирішення конкретного завдання. Цілісність багаторівневої системи забезпечується взаємодією окремих ланок, оптимізованою в адміністративній структурі ЗВО. Це потребує формування та реалізації єдиного комплексу наскрізних освітніх програм.

Модернізація української вищої школи у напрямі формування цілісної неперервної професійної освіти сприятиме підготовці нового покоління фахівців технічного профілю, які володітимуть інноваційним мисленням, розвинутими професійними компетентностями, високою духовністю та загальною культурою.

Ключові слова: неперервна професійна освіта; фахівці технічного профілю; професійна підготовка; заклади вищої освіти; особливості підготовки.

1. ВСТУП

Постановка проблеми. Національна стратегія розвитку освіти провідними напрямами визначає “підвищення доступності якісної, конкурентоспроможної освіти для громадян України відповідно до вимог інноваційного сталого розвитку суспільства, економіки, кожного громадянина; забезпечення особистісного розвитку людини згідно з її індивідуальними задатками, здібностями, потребами на основі навчання впродовж життя” [1, с. 3]. Вже наприкінці ХХ ст. педагоги визнали, що дискретно організована система освіти не задовольняє вимоги соціуму. Як альтернатива почала впроваджуватись концепція неперервної освіти, що відповідає потребам особистості в постійному

накопиченні й оновленні знань і вмінь із підвищенням рівня кваліфікації або отриманням нового виду професійної підготовки в разі зміни галузі діяльності.

Кардинальні соціальні перетворення, потреба подальшого невинного розвитку різних галузей економіки диктують необхідність комплексної модернізації вітчизняної професійної освіти як єдиної системи всіх її ланок і ступенів. Вища школа України при збереженні вітчизняних традицій глибокої фундаментальної підготовки виявляє тенденцію до переходу на багаторівневу та варіативну структуру освітнього процесу. Має бути послідовно реалізована академічна автономія закладів вищої освіти, забезпечена різноманітність освітніх послуг і наскрізність освітніх програм професійної підготовки, розвиток недержавного сектора освіти. Це ініціювало взаємодію ринку освітніх послуг, стейкхолдерів та всіх секторів науки, економіки і сфери обслуговування щодо розвитку освітнього капіталу та компетентності випускників усіх рівнів і профілів освіти. Особливо важливо це для підготовки фахівців технічного профілю, професійна діяльність яких має складний інтегрований характер.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання неперервної освіти активно почали розроблятися в 60-х роках ХХ ст. у працях А. Гартунга (A. Hartunng), Дж. Кідда (F. Kidd), А. Корра (A. Corr), П. Ленграна (P. Lengrand), П. Шукла (P. Shukl). Термін “неперервна освіта” (continuous education) зафіксовано в 1968 р. в матеріалах Генеральної конференції ЮНЕСКО. Уперше це поняття, відмінне від освіти дорослих і самоосвіти, охарактеризував П. Ленгран, який стверджував, що неперервна освіта має сприяти розвиткові здібностей особистості протягом усього періоду життєдіяльності [2]. У 1972 р. в заключній доповіді XI Міжнародної конференції ЮНЕСКО в м. Токіо неперервну освіту було прийнято як “керівну концепцію” для майбутніх освітніх інновацій.

Дослідженням проблем неперервної освіти в 70–80-ті роки ХХ ст. займалися зарубіжні (Х. Гуммель, Ж. Делор, Ф. Кумбс та ін.) і радянські (А. Вербицький, Б. Гершунський, В. Купцов, В. Ледньов та ін.) вчені. Спершу неперервна освіта розглядалась, переважно, як осві-

та дорослих, а її призначення бачили в поповненні знань у зв'язку з новими вимогами професії (перепідготовка та підвищення кваліфікації). Такий практико орієнтований підхід недооцінює потребу розвитку особистості, на що вказує Б. Гершунський: “надзавдання неперервної освіти: створення необхідних умов для всебічного, гармонійного розвитку кожної людини ... з обов'язковим урахуванням її індивідуальних здібностей, мотивів, інтересів, ціннісних настанов” [3, с. 58].

У 90-х роках минулого століття почався другий етап досліджень неперервної освіти. Значний внесок у її теорію зробили С. Батишев, А. Беляєва, Н. Касаткіна, М. Кларін, В. Кремень, М. Махмутов, Н. Нечаєв, Г. Ничкало, О. Новіков, В. Онушкін та ін. Проте змістовне наповнення цього поняття й досі неоднозначне; ним позначають: освіту впродовж життя, довічну (lifelong education); освіту, що триває (continuous); продовжену (continuing); подальшу (further); постійну (permanent); відновлювану, переривчасту (recurrent); багаторівневу (multilevel); ступеневу (multistage). Таке смислове розмаїття пояснюється прагненням осучаснити традиційну, адаптивно-дисциплінарну підготовку за допомогою залучення неформального та інформального компоненту, підвищити мобільність, доступність освіти шляхом різнопланової перебудови її елементів, зміни принципів, норм і стандартів.

Цілісна концепція неперервної освіти (1996 р.), запропонована Міжнародною комісією з питань освіти XXI ст. під керівництвом Ж. Делора, викликала великий науковий і практичний інтерес [4]. Зазначимо, що в цьому документі втілена гуманістична ідея: в центр усіх освітніх положень вона ставила людину, якій треба створити умови для повного розвитку. По-новому розглядаються етапи життя людини: усувається звичний поділ на період навчання, активної трудової діяльності та професійної дезактуалізації. Важливу роль надається інтеграції індивідуальних і соціально значущих аспектів людської особистості та її діяльності. Наслідком цього став широкий перехід педагогічної громадськості до нової, гуманістичної парадигми освіти.

У 2006 р. Європейська Комісія об'єднала різні освітні ініціативи в єдину Програму навчання протягом життя (Lifelong Learning Programme).

Мега статті: на основі функцій, властивостей і характеристик неперервної освіти обґрунтувати сучасні особливості неперервної підготовки фахівців технічного профілю у вищій школі.

2. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Під неперервною освітою розуміємо свідому діяльність, яка орієнтована на здобуття знань, гармонійний розвиток якостей особистості, у тому числі вміння вчитися, підготовку до виконання професійних обов'язків, а також до активної участі в соціальних перетвореннях [5, с. 45]. Концепція неперервної освіти ґрунтується на таких положеннях: охоплення освітою всього періоду життя індивіда; розуміння освіти як цілісної системи, що об'єднує всі її рівні та форми; включення в систему освіти формальних, неформальних і позаінституційних форм; зв'язок між дисциплінами, що вивчаються; зв'язок між різними аспектами розвитку людини на різних етапах життя; узгодження загальної та професійної освіти; зв'язок між окремими етапами освіти, між різними рівнями всередині етапів; зв'язок між різними якостями розвитку особистості; універсальність і демократичність освіти; самовиховання, самооцінювання; самоврядування; наголошення ролі самоосвіти, індивідуалізації навчання; навчання в умовах різних поколінь; розширення кругозору; інтердисциплінарність знань; гнучкість і різноманітність змісту, засобів і методик, часу та місця навчання; динамічний підхід до знань; асиміляція наукових досягнень; удосконалення вмінь вчитися; стимулювання мотивації до навчання; реалізація творчого й інноваційного підходів; пізнання та розвиток власної системи цінностей; покращення якості індивідуального та суспільного життя шляхом особистого, соціального та професійного розвитку; системність принципів освітнього процесу тощо [4]. Ці доміанти лягли в основу реформування національних систем освіти різних країн (Великобританія, Німеччина, Республіка Корея, США, Японія). Вони відображені в усіх освітніх доктринах й

активно розвиваються науковцями і практиками навчання, виховання та професійної підготовки.

Стратегічну мету неперервної освіти визначають загальні завдання оновлення суспільства, які пов'язані: з інтелектуальним розвитком особистості, оновленням і фундаменталізацією змісту навчання, інтенсифікацією методів і технологій трудового виховання і професійної підготовки, а також посилення ролі професійної освіти як динамічної системи, що потужно впливає на розвиток економіки [6, с. 75]. Комплекс завдань визначає функції неперервної освіти. Її ціль – не лише вдосконалення професійної кваліфікації, компенсація недоліків, упущень у попередній підготовці фахівців (компенсаторна функція), а й успішна адаптація людини до життя в повсякчас змінному світі (адаптивна функція). У публікаціях науковців простежується бачення неперервної освіти, відповідно до якого неподільна загальна та професійна підготовка (інтегративна функція), під час якої особистість готується до фахової діяльності, є невід'ємною складовою її життя та перманентно триває протягом усієї активної життєдіяльності [7, с. 142].

Визнаючи освіту доконечною діяльністю особистості, ідея неперервності визнає можливість і доцільність для всіх людей будь-якого віку оновлювати, доповнювати раніше здобуті знання й уміння, постійно розширювати світогляд, підвищувати культуру, розвивати здібності, отримувати фах і вдосконалюватися в ньому, одержувати нові компетентності. Отже, як механізм духовного зростання неперервна освіта забезпечує збагачення та збільшення сукупного інтелектуального, морального та культурного потенціалу суспільства завдяки всебічному використанню здібностей кожної людини, в якій виникає можливість засвоєння всієї актуальної наукової, суспільно-політичної, технічної, економічної інформації, розширення кругозору, зростання культурно-освітнього рівня (функція самореалізації особистості) [8, с. 23].

Вивчення й аналіз наукових праць свідчать, що неперервна (багаторівнева) освіта розглядається як процес і результат розвитку особистості в системі державних і недержавних закладів, що забезпечу-

ють можливість всебічної загальнонаукової та профільної підготовки людини відповідно до своїх завдань. Найважливішою проблемою формування системи неперервної професійної освіти є розроблення її структури, котра відображає найбільш суттєві та стійкі зв'язки між елементами і групами, що забезпечують основні властивості системи. Невід'ємними складниками (ланками) системи неперервної професійної освіти України є спеціалізована освіта, професійна (професійно-технічна), фахова передвища, вища освіта, аспірантура (докторантура), освіта дорослих, у тому числі підвищення кваліфікації та перепідготовка тощо. Безумовно, кожна окрема ланка має свої специфічні завдання, зумовлені призначенням, зв'язками з попередніми і наступними ланками (або ступенями всередині ланки), вимогами до підготовки тощо. Забезпечуючи відносну закінченість навчання, кожна ланка відповідає за якість компетентності випускників і надання їм змоги продовжити освіту в разі потреби. У зв'язку із цим виняткове значення має усвідомлення, що мова йде не просто про конгломерат різних видів закладів і форм здобуття освіти, а саме про єдину систему, в межах якої їх функціонування тісно взаємозумовлене та підпорядковане загальним цілям і завданням. Найлегше це реалізувати, безперечно, в одному закладі або у випадку їх об'єднання (за профілем).

Тобто, структурна організація системи неперервної освіти є комплексом закладів, що забезпечують організаційну та змістову єдність, наступність і взаємозв'язок усіх ланок загальної та професійної підготовки, спільно вирішуючи завдання виховання, навчання та розвитку громадян з урахуванням актуальних і перспективних суспільних потреб, задовольняючи її прагнення до самоосвіти і саморозвитку. Заклади вищої освіти (ЗВО) є провідною частиною цієї системи неперервної освіти, що реалізує навчання протягом всього життя.

У минулі десятиліття в закладах усіх рівнів відбулися зміни завдяки упровадженню в підготовку фахівців нових підрівнів (ступенів). Ступенева освіта – це послідовне виконання освітніх програм різної кваліфікації за одним професійним профілем, яке здійснюється в од-

ному або кількох закладах освіти різного рівня [5, с. 45]. На сьогодні диверсифікована система вітчизняної професійної освіти є складною конструкцією рівнів і ступенів. Закон України “Про освіту” визначає такі рівні професійної освіти: перший (початковий), другий (базовий) і третій (вищий) рівень професійної (професійно-технічної) освіти; фахова передвища освіта; початковий рівень (короткий цикл) вищої освіти; перший (бакалаврський), другий (магістерський), третій (освітньо-науковий / освітньо-творчий) і науковий рівень вищої освіти [9].

Неперервність професійної освіти забезпечує розширення освітніх перспектив для кожної людини реалізувати свої потреби в нових знаннях, можливість багатомірного руху особистості в освітньому просторі та створення сприятливих обставин для індивідуальної освітньої траєкторії. Усе це можливе завдяки низці властивостей, притаманних системі неперервної професійної освіти. Зокрема властивість багаторівневості передбачає наявність багатьох рівнів і ступенів базової професійної освіти, що дає змогу людині реалізувати “рух угору”. Отримання професійної освіти певного рівня означає досягнення та підтвердження відповідної кваліфікації, яка документально засвідчується. Для впорядкування освітніх і професійних кваліфікацій призначена Національна рамка кваліфікацій.

Властивість доповнюваності передбачає взаємодоповнення базової професійної та подальшої освіти, яка виконує компенсуючу, факультативну функцію. На сучасному етапі різні види неформальної та інформальної освіти дорослих визнані основою підвищення мобільності та соціальної захищеності особистості. Властивість маневреності передбачає можливу зміну людиною галузі діяльності або отримання одночасно професійної освіти з декількох профілів. Нині розповсюджене паралельне навчання студентів у двох закладах за різними спеціальностями або опанування двох спеціальностей в одному ЗВО.

Для забезпечення варіативності та надання можливості вільного переміщення особистості в освітньому просторі необхідне узгодження освітніх програм від первинної професійної підготовки до післяди-

пломної освіти. Це досягається за допомогою реалізації наступності, яка відображає закономірності зміни структури, змісту навчального матеріалу та сукупності методів навчання, спрямованих на подолання суперечностей лінійно-дискретного характеру процесу навчання. Головна мета наступності – забезпечення узгодженості компонентів навчання та виховання в неперервній освіті, що дозволяє покращити економічні показники, скоротити нераціональні витрати часу, підвищити якість професійних компетентностей випускників [5, с. 173]. Це передбачає цілісний підхід: до раціональної послідовності розташування дисциплін у навчальних планах; налагодження професійної спрямованості загальнонаукових курсів; реалізації міжпредметних зв'язків; інтеграції знань студентів у процесі навчального пізнання тощо [10, с. 18, 19].

Таким чином, сформулюємо основні характеристики неперервної освіти [11, с. 581]: збільшення тривалості освітньої діяльності та розширення її на весь життєвий цикл; “вертикальна” та “горизонтальна” цілісність процесу освіти; орієнтація на поступове формування та збагачення творчого потенціалу.

3. РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

На систему неперервної професійної освіти суттєво впливають зовнішні та внутрішні чинники, соціально-педагогічні умови, в яких функціонують заклади, які вона охоплює, та їхні безпосередні завдання. Зокрема, відповідно до вимог державних стандартів у вищій школі нині впроваджуються: особистісно орієнтований характер освіти, що враховує здібності та можливості кожного суб'єкта професійної підготовки; компетентнісний підхід до змісту та організації професійної підготовки фахівців, що передусім відображається в освітніх програмах; культуровідповідний підхід до відбору змісту, що забезпечує розвиток і самовизначення особистості; фундаменталізація знань у взаємозв'язку з практичною спрямованістю на професійну діяльність; широке впровадження і використання ІКТ та інноваційних педагогічних технологій; відкритість, гнучкість, мобільність навчання та виховання.

Професійна підготовка конкурентоспроможних фахівців технічного профілю має специфіку, зумовлену соціально-економічними і науково-технічними тенденціями. Найактуальнішими серед них є потреба суміщення виробничих функцій різних рівнів кваліфікації, а також необхідність розроблення прогностичної основи для опанування нових технологій і методів виробництва. Динаміка розвитку наукомісткого промислового виробництва зумовлює швидке зростання кількості необхідних фахових компетентностей, потребу їх оновлення в межах конкретної спеціальності. Зауважимо, що лише машинобудування нараховує 19 основних галузей, які поділено на 36 виробництв [5, с. 61]. Усе це потребує врахування певних особливостей організації неперервної вищої освіти технічного профілю. Розглянемо їх.

Системний і цілісний характер неперервної професійної освіти технічного профілю значно розширює її можливості, підвищує рівень пристосовності до зовнішніх чинників, дає змогу гнучко й оперативно відгукуватися на зміни вимог виробництва, регіональні потреби і запити окремих стейкхолдерів [8, с. 30]. З огляду на це прослідковується тенденція створення навчально-наукових і навчально-науково-виробничих комплексів як педагогічних систем вищого порядку, які об'єднують профільні коледжі та кращі вищі професійні училища під адміністративним управлінням і науково-методичним супроводом технічних університетів. Це дає змогу створити своєрідні науково-освітні кластери з оптимальною структурою для реалізації різних моделей взаємодії та соціального партнерства. Виникнення комплексів на базі потужних ЗВО технічного профілю, безперечно, сприяє посиленню практичної підготовленості конкурентоспроможних фахівців [6, с. 83].

Кожна ланка системи підготовки фахівців працює на майбутнє. Тому цілі та завдання виховання, навчання і розвитку мають відображати не лише актуальні, а й перспективні запити і потреби суспільства. Отже, освітня діяльність на кожному рівні повинна бути випереджально спрямована. Це істотна особливість професійної освіти.

Неперервність передбачає ступеневість – єдність, взаємозв'язок, взаємозумовленість цільових функцій усіх ланок (ступенів), що складають систему неперервної освіти у ЗВО технічного профілю та, водночас, дискретність системи в просторово-часовому відношенні, її внутрішню диференційованість, відносну самостійність, стійкість компонентів, що її складають. Диференційованість, роздільність ланок неперервної освіти є умовою того, щоб кожна із них виконувала свою функцію в складі цілого.

Завершеність (переривчастість і відновлюваність) етапів підготовки, зокрема “робітнича підготовка – бакалаврат – магістратура – аспірантура”, створює передумови для доповнення, заміни або взаємозаміни окремих компонентів освітньої системи, забезпечує принципову можливість переходу до нової якості, дозволяє інтенсифікувати цей перехід. Можливість здійснити вибір освітньої траєкторії або зміну (коригування) рівня та профілю навчання в процесі здобуття вищої освіти, не перериваючи або продовжуючи її, розвиває почуття відповідальності, самовизначення, прискорює адаптацію майбутнього фахівця та забезпечує емоційну комфортність професійної підготовки. А розширення спектру професійних видів діяльності після закінчення ЗВО підвищує мобільність і соціальну захищеність випускників.

Однією з умов підсилення цілісності неперервної професійної освіти є узгодженість освітніх програм різних рівнів, їх відкритість і варіативність, налагодження і розвиток змістових зв'язків між підсистемами і всередині кожної з них, а також взаємозв'язок і наступність цілей, засобів, методів, організаційних форм кожного ступеня підготовки [12, с. 6].

Урахування виявлених особливостей, добір ефективних методів засвоєння наукової інформації та її перетворення в професійно орієнтовані знання, вміння, навички, ціннісні орієнтації на кожному ступені підготовки вимагає дотримання в технічному ЗВО вимог специфічних дидактичних принципів: наступності змісту та методів навчання, прогностичності (орієнтації на перспективні потреби соціального замовлення, пізнавальні здібності кожної особистості),

варіативності форм і методів досягнення цілей освіти, автономності, самостійності кожного ступеня освіти, адаптивності навчально-виховних підсистем. Наголосимо, що розв'язання комплексу завдань у системі неперервної професійної підготовки фахівців технічного профілю базується на комплексному застосуванні та поєднанні цих принципів.

Неперервна професійна підготовка інтегрує змістові та методичні аспекти навчання, що дозволяє реалізувати багатоваріантність освітніх траєкторій шляхом сполучення програм, наступності різних рівнів та етапів професійної (професійно-технічної), вищої та подальшої післядипломної освіти, передбачає послідовне та паралельне поєднання навчальної та професійної діяльності, самореалізацію та самовдосконалення на всіх життєвих етапах [11, с. 581]. Неперервність потребує створення узгоджених, наскрізних навчальних планів, які відповідають вимогам державних стандартів, враховують регіональні умови і потреби ринку праці у фахівцях відповідних рівнів кваліфікації. Освітні програми багаторівневої підготовки будуються за принципом інтегрованості та наступності професійних компетентностей. Структуру змісту визначає завершеність всіх освітніх програм, що дозволяє за потреби перервати навчання і водночас бути повністю готовим до професійної діяльності.

Така організація освітнього процесу дає змогу діагностики, прогнозування й управління освітнім процесом; програмування стадій становлення особистості в єдиній системі неперервної ступеневої освіти; забезпечення цілісності професійної освіти і взаємозв'язку окремих її підсистем [5, с. 73]. Відбувається інтегрування ланок неперервної професійної освіти технічного профілю, заклади перетворюються на багаторівневі, багатоступеневі та багатопрофільні [11, с. 582], що задовольняють різноманітні індивідуальні освітні потреби громадян і забезпечують виховання професіоналів інноваційного типу, яким притаманні здатність до безперервного навчання та креативного застосування сформованих компетентностей.

4. ВИСНОВКИ І ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Виконаний аналіз наукових підходів щодо розроблення педагогічних основ неперервної освіти виявив комплекс загальних завдань, що становлять стратегічну мету організації неперервної професійної підготовки і визначають її функції – компенсаторну, адаптивну, інтегративну, самореалізацій. Багатомірний характер системи неперервної професійної освіти забезпечує низка властивостей (багаторівневність, доповнюваність, маневреність, наступність) і характеристик, що дозволяють найбільш повно задовольняти все різноманіття особистісних і суспільних потреб.

Професійна підготовка фахівців технічного профілю характеризується багаторівневим характером організації навчання у закладах освіти, що відрізняються цілями, структурою навчальних планів, методами, формами і засобами навчання. Врахування специфіки підготовки фахівців цього профілю під час реалізації неперервної освіти у ЗВО вимагає перебудови основних компонентів традиційної педагогічної системи з урахуванням певних особливостей, до яких ми відносимо: системність і цілісність організації професійної підготовки; випереджальну спрямованість; ступеневість усіх ланок; завершеність етапів підготовки; узгодженість, відкритість і варіативність освітніх програм. Важливим також є дотримання вимог специфічних принципів розвитку професійної компетентності фахівців: наступності, прогностичності, варіативності, автономності, адаптивності.

Неперервна (багаторівнева) підготовка фахівців, що реалізується в межах комплексу “ВПУ – коледж – ЗВО” розглядається як логічне поєднання послідовних ланок професійної освіти. Кожен ступінь є сукупністю взаємопов’язаних і взаємозумовлених елементів, націлених на вирішення конкретного завдання в загальній системі неперервної підготовки фахівців. Цілісність багаторівневої системи забезпечується взаємодією окремих ланок, оптимізованою в адміністративній структурі ЗВО. Це потребує формування та реалізації різнорівневих, наскрізних освітніх програм.

Переконані, що модернізація української вищої школи у напрямі формування цілісної неперервної професійної освіти сприятиме підготовці нового покоління фахівців технічного профілю, які володітимуть інноваційним мисленням, розвинутими професійними компетентностями, навичками організаційної та управлінської діяльності, здатністю ухвалювати нестандартні рішення та реалізувати їх, високою духовністю та загальною культурою.

До подальших напрямів досліджень відносимо виявлення теоретичних засад і розроблення методичних положень щодо організації неформальної та інформальної освіти різного профілю; застосування ефективних педагогічних технологій у системі підвищення кваліфікації, освіти дорослих тощо.

Список використаних джерел

1. Національна стратегія розвитку освіти в Україні на 2012–2021 роки : схвалено Указом Президента України від 25 червня 2013 року № 344/2013. URL : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/344/2013> (дата звернення: 12.03.2020).
2. Lengrand P. An introduction to Lifelong Education. London : Croom Helm ; London : Unesco, 1975. 156 s.
3. Гершунский Б. С. Философия образования для XXI века. В поисках практико-ориентированных концепций. Москва : Совершенство, 1998. 608 с.
4. Delors J. et al. Learning: The Treasure Within : Report to UNESCO of the International Commission on Education for the Twenty-First Century (highlights). Paris : UNESCO Publishing, 1996. 46 p.
5. Литвин А. В. Наступність у професійній підготовці фахівців машинобудівного профілю в системі “ВПУ – вищі заклади освіти” : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Інститут педагогіки і психології професійної освіти. Київ, 2002. 221 с.
6. Ничкало Н. Г. Развитие професійної освіти в умовах глобалізаційних та інтеграційних процесів : монографія. Київ : Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2014. 125 с.
7. Новиков А. М. Профессиональное образование России: перспективы развития. Москва : ИЦП НПО РАО, 1997. 254 с.
8. Кошкина Н. Б. Многоуровневая профессиональная подготовка специалистов в условиях рынка труда : дисс. ... канд. пед. наук : 13.00.08 / Кемеровский государственный университет. Кемерово, 2007. 248 с.

9. Про освіту : Закон України від 05.09.2017 р. № 2145-VIII. *Голос України*. 2017. № 178–179. С. 10–22.

10. Кустов Ю. А. Преемственность профессионально-технической и высшей школы / под ред. А. А. Кирсанова. Свердловск : Изд-во Урал. ун-та, 1990. 117 с.

11. Енциклопедія освіти / гол. ред. В. Г. Кремень. Київ : Юрінком Інтер, 2008 1040 с.

12. Гуревич Р., Михайлова О. Про принципи цілісної системи безперервної освіти. *Науково-методичний вісник*. Львів, 1997. № 1. С. 6–8.

Lytvyn Andrii. Features of lifelong professional training of technical specialists at higher schools

Fundamental social transformations, the need for further continuous development of various sectors of the economy dictate the necessity for comprehensive modernization of national professional education of a single system of all its units. The analysis of scientific approaches to the development of pedagogical foundations of lifelong education has revealed a set of common tasks that determine its functions, namely – compensatory, adaptive, integrative, self-realization ones. The multidimensional nature of lifelong professional education provides a number of properties (multilevel, complementarity, maneuverability, continuity) and characteristics that allow satisfying the whole diversity of personal and social needs.

Technical specialists' education is characterized by the multilevel nature of the organization of training at professional schools, differing in goals, curriculum structure, methods, forms and means of training. Taking into consideration the specifics of the training of such specialists during the implementation of lifelong education at higher schools requires restructuring of the main components of the traditional pedagogical system, taking into account certain features, which include: systematic and integral organization of training; leading focus; gradation of all units; completeness of the preparation stages; coherence, openness and variability of educational programs. The observance of specific principles, namely: continuity, predictability, variability, autonomy, adaptability, is of great importance.

Lifelong training of specialists is considered as a logical combination of successive units of professional education. Each unit is a combination of interrelated and interdependent elements aimed at solving a particular problem. The integrity of a multi-level system is ensured by the interaction of individual units optimized in the administrative structure of a

higher school. This requires the formation and implementation of a single set of end-to-end educational programs.

Modernization of the Ukrainian higher education in the direction of formation of a holistic lifelong professional education will contribute to the training of a new generation of technical specialists with innovative thinking, developed professional competences, high spirituality and general culture.

Key words: lifelong education; technical specialists; professional training; higher schools; features of training.

References

1. Pro Natsional'nu stratehiyu rozvytku osvity v Ukrayini na period do 2021 roku : Ukaz Prezydenta Ukrayiny vid 25.06.2013 [On the National Strategy for the Development of Education in Ukraine until 2021: Presidential Decree dated 25.06.2013]. (2013, June 6). Retrieved from <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/344/2013> [in Ukrainian]
2. Lengrand P. (1975). An introduction to Lifelong Education. London: Croom Helm ; London : Unesco. [in English]
3. Gershunskiy B. S. (1998). *Filosofiya obrazovaniya dlya XXI veka. V poiskakh praktiko-oriyentirovannykh kontseptsiy [The philosophy of education for the XXI century. In search of practice-oriented concepts]*. Moscow : Sovershenstvo. [in Russian]
4. Delors J. et al. (1996). Learning: The Treasure Within. Report to UNESCO of the International Commission on Education for the Twenty-First Century (highlights). Paris : UNESCO Publishing. [in English]
5. Lytvyn A. V. (2002). Nastupnist' u profesiyiniy pidhotovtsi fakhivtsiv mashynobudivnoho profilyu v systemi "VPU – vyshchi zaklady osvity" [Continuity in vocational training of machine-building professionals in system of higher vocational schools – higher educational institutions]. *Candidate's thesis*. Kyiv : Instytut pedahohiky i psykholohiyi profesiyinoyi osvity [in Ukrainian].
6. Nychkalo N. H. (2014). *Rozvytok profesiyinoyi osvity v umovakh hlobalizatsiynykh ta intehratsiynykh protsesiv [Development of vocational education in the context of globalization and integration processes]*. Kyiv : Vyd-vo NPU im. M. P. Drahomanova. [in Ukrainian]
7. Novikov A. M. (1997). *Professional'noye obrazovaniye Rossii: perspektivy razvitiya [Vocational education in Russia: development prospects]*. Moscow : ITSP NPO RAO. [in Russian]

8. Koshkina N. B. (2007). *Mnogourovnevaya professional'naya podgotovka spetsialistov v usloviyakh rynka truda* [Multilevel professional training in the labor market]. *Candidate's thesis*. Kemerovo : Kemerovskiy gosud. un-t [in Russian]
9. Zakon Ukrayiny "Pro osvitu": vid 05.09.2017 № 2145-VIII [Law of Ukraine "On the education": from 05.09.2017 № 2145-VIII]. *Holos Ukrayiny – Voice of Ukraine*, 178–179, 10–22. [in Ukrainian]
10. Kustov Yu. A. (1990). *Preyemstvennost' professional'no-tehnicheskoy i vysshey shkoly* [Continuity of vocational and higher education]. A. A. Kirsanov (Ed.). Sverdlovsk : Izd-vo Ural. un-ta [in Russian]
11. Kremen' V. H. (Ed.). (2008). *Entsyklopediya osvity* [Encyclopedia of Education]. Kyiv : Yurincom Inter. [in Ukrainian]
12. Hurevych R., Mykhaylova O. (1997). Pro pryntsyipy tsilisnoyi systemy bezperernovoyi osvity [On the principles of a holistic system of continuous education]. *Naukovo-metodychnyy visnyk – Scientific and methodological bulletin*, 1, 6–8. [in Ukrainian]